

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARGHILOMAN, ALEXANDRU

Note politice / Alexandru Marghiloman - București :

Paul Editions, 2023

5 vol.

ISBN 978-606-9703-89-2

Vol. 2 - 2023. - ISBN 978-606-9703-91-5

94

Alexandru Marghiloman

NOTE POLITICE

1916–1917

VOLUMUL II

Corectură: *Lucia Gruescu*
Tehnoredactare: *Paul Editions*
Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Șos. Ștefan cel Mare nr. 15, Sector 2, București
www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,
vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,
mihaela.enache@pauleditions.ro
tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Tipar: ARTPRINT
E-mail: office@artprint.ro

Paul Editions

1916

3 Ianuarie. - Alegeri parțiale la Galați, Caracal, Călărași, Râmnicu-Vâlcea. La Galați și la Caracal, Federația, cu multă gălăgie și multă cheltuială, a pus candidatura lui Lucaci și a lui Goga. Guvernul a pus capăt. Lucaci, cap de listă, n-a avut majoritatea; Goga, de abia 34 de voturi mai mult ca Radu Ivănescu și peste 100 mai puțin ca Oroveanu, așa zis independent. Mare descurajare la Federați.

4 Ianuarie. - Un comunicat violent al «Epocei» face pe Rege răspunzător de căderea ambilor Transilvăneni. Filipescu vorbește de respectarea Constituțiunii, când amândoi candidații n-au drepturi politice la noi!

- La telefon, Czernin îmi comunică că Tisza a vorbit la Cameră de pacea probabilă cu Muntenegrul.

5 Ianuarie. - Se află oficial că Muntenegrul a depus armele, fără condiții. - Mare bucurie: este primul aliat care desarmează și aceasta face operațiile de-a lungul Litoralului mult mai ușoare.

- Se află de încheerea definitivă a contractului de cereale cu Anglia, anunțată în principiu încă de la 1 Ianuarie. Bărbulescu îmi aduce aranjamentul făcut cu Banca Națională. Biroul britanic îi vinde 10 milioane livre cu 26.22 asupra cărora 3.300.000 depozit aur, proprietatea privată a Băncii Naționale, la Banca Angliei, (Aceasta înmulțit cu 3 reprezintă cele 260 de milioane hârtie pe care banca le va plăti pentru agricultori în România). Restul, adică 6.700.000 livre cec și vărsăminte. Eu cred că Statul le va împrumuta pentru a acoperi emisiunea sa de bonuri de tezaur, emisă în Anglia, și cumpărăturile sale. Această operație a fost tratată în secret pe când se vindea Austriacilor cele 50.000 de vagoane.

- Czernin crede că noua condamnare a Dnei Triteanu este

un moff. Regina Elisabeta, foarte emoționată, a trimis o lungă telegramă Împăratului Franz-Joseph. (Tzigara mi-a spus că telegrama a fost autorizată și de Rege, și de Brătianu).

Czernin este furios de contractul englezesc; se duce la Brătianu să-i spue că dacă acest contract ar împiedica în ceva realizarea contractului lor, lucrul ar fi foarte grav. Eu îl povățuesc să-și stăpânească vorbirea, fiindcă România este liberă să-și vândă ceea ce îi mai rămâne din grâul ei. Da, zice el, dar nu mai trebuie ca organele administrative să reînceapă jocul lor de persecuții. Recunosc că pe acest teren poate fi dârș, în mod preventiv. La rândul lui recunoaște că, pentru moment, contractul se execută în mod normal. - Apoi vorbim de viitoarea ofensivă rusă anunțată cu mare alai. Îmi spune că ultima ofensivă rusească dată de curând în nordul Basarabiei s-a prăbușit. Singura temere pentru viitoarea ofensivă este ca Rușii să nu treacă prin nordul Moldovei, fiindcă Austriicii se reazămă pe granița noastră «ca pe un copac». Ar fi pericolos pentru ei, dar războiul s-ar muta pe teritoriul românesc!

- Waldburg, însărcinatul de afaceri german, va vedea diseară pe Rege. A văzut și pe Brătianu și i-a ținut un limbajiu foarte ferm asupra contractului englezesc, mai ales că el vorbise înainte cu Constantinescu, care i-a spus cu nerușinare că nu era nimic adevărat: «Dacă România intră și ea în coaliția acelor cari vor să înfometeze Germania, aceasta va ști să tragă consecințele». - Îi arăt câteva părți din scrisoarea ce am primit de la Barbu Catargi, care a auzit la Paris zvonurile proiectelor bazate pe ofensiva a 4 milioane de Ruși și pe supravegherea brutală a neutrilor, ca să nu se mai scurgă provizii în Germania. Îi fac muștrări serioase pentru faimoasa lor comisiune, care, după ce a cerut cu insistență sfaturi, a contractat pentru 50.000 de vagoane, când îmi făgăduise că va lua 100.000!

6 Ianuarie - Întâlnesc din nou pe Waldburg și îi arăt avizul publicat de Biroul Britanic, prin care invită pe proprietari să se înscrie pentru vânzarea grâului lor. Îl povățuesc să îndemne pe ai săi să facă la fel. Aceasta este o nouă politică a Angliei care trebuie luată în considerație, și îl povățuesc să se grăbească. - Cum gazetele de astăzi dimineată anunță retragerea candidaturilor lui Lucaci și Goga, Waldburg îmi spune:

«Vedeți că trebuie să fii mai energic cu Domnii de la guvern! Ei au adus retragerea candidaților transilvăneni». - Nu prea am înțeles, căci acești domni nu mi-au vorbit decât de demersul de făcut în privința contractului englezesc. - El a văzut ieri pe Rege. L-a găsit liniștit, dar nu pune nicio speranță într-însul.

- Sora mea, Dna Sc. Pherekyde, vine de la Cotroceni, Regina, foarte antigermană, i-a spus: «Să fie numai odată bine bătuti, și veți vedea ce schimbare va fi!». - Soră-mea, când mi-a transmis aceste cuvinte ale Reginei, a adăugat că impresia dată de Regina este că Regele ar fi tot atât de antigerman.

Ioan Mitileneu, venind de la Haga, spune că Regina este considerată acolo ca filogermană. (Au nemerit-o bine!) Fiindcă succesiunea la bunurile considerabile aflate în Germania a făcut-o să-și schimbe părerile! (Ce bunuri?) - Mitileneu a găsit în Germania: ordine, seriozitate, organizație prodigioasă, o mulțime imensă de soldați disponibili, viața ușoară. În Austria: zăpăceală, mare veselie și muzică, dar care sună fals, exhibiție de răniți, pâine proastă, lipsă de lapte. Amsterdamul crede că balanța va înclina spre înțelegere din cauza excelentei situații financiare; sunt temeri ca Austria să nu poată ține mai mult de șase luni, din cauza lipsei de bani. Olandezii au cumpărat mult împrumut franco-rus, aproape deloc din cel german. Nota lui Mitileneu și a familiei sale este foarte francofilă.

- Vizita împăratului Wilhelm la Niș a produs destulă senzație. Pentru mine este semn că axa în Orient va fi deplasată lăsându-ne la o parte.

7 Ianuarie. - Kahane, sosit ieri, crede că războiul continental e ca și terminat. Niciodată Rușii nu vor putea sparge frontul. Anglia va fi lovită în altă parte decât în Europa, și această va fi duelul anglo-german care va continua. - În ceea ce privește așa zisa lipsă de bani, niciodată n-a fost mai mult numerar decât în momentul de față după Casa de Depuneri. Cum exportul a încetat, este evident că coroana a scăzut, dar Germania produce tot ce are nevoie. Pacea Muntenegrului liberează toată armata lui Koevess, ceea ce este ceva.

8 Ianuarie. - Brănișteanu îmi aduce vești care explică cuvintele de alaltăieri ale lui Waldburg și articolul din «Universul» prin care Crăiniceanu - evident inspirat -

vorbește de amenințările Germaniei și pentru contractul englezesc, și pentru candidații ardeleni. - Maltezeanu cel tânăr îmi spusese că contractul englezesc stărnise mare mânie la Berlin. Brănișteanu mai spune că Bethman-Hollweg a remis lui Beldiman o notă verbală prin care se notifică că alegerea ardelenilor ar fi considerată ca un act de ostilitate în contra Germaniei. (El are termenii din gura lui Take Ionescu). Beldiman a comunicat nota «fără comentarii». Brătianu s-a dus imediat la Take Ionescu și i-a arătat demisia lui și a colegilor săi. Dacă ei nu retrag candidații lor, Brătianu se retrage a doua zi dimineată, și la amiază Marghiloman va forma cabinetul. A urmat apoi o deliberare a Federaliștilor până la ora 1 dimineată în care s-a hotărât retragerea candidaturilor lui Lucaci și Goga. (O fi oare adevărat? Limbajul lui Waldburg ar confirma-o. Aceasta ar mai explica cum liberalii, în acelaș timp, au retras candidatura lui Niculescu opusă lui Toncescu la Călărași când încă în ajunul scrutinului Banu și Roșea îl mai prezentau candidat).

11 Ianuarie. - Von dem Bussche s-a întors ieri de la Berlin. A venit la mine azi de dimineată. Îi întreb imediat despre nota verbală care ar fi fost dată lui Beldiman relativă la candidaturile Ardelenilor. (Vezi 8 Ianuarie). El nu știe nimic și nu crede. El a vorbit cu Beldiman; presupune că Jagow i-ar fi vorbit și el în această privință și că Beldiman a transmis impresiile sale, poate chiar exagerându-le, d-nului Brătianu.

Contractul englezesc a stârnit o vie nemulțumire și este interpretat în sensul că d. Brătianu «s-a înhămat la carul Quadruplei Înțelegeri». Chiar azi dimineată, Bussche a primit ordinul de a comunica guvernului că: «dacă această stare de lucruri va dăinui, se va considera că România a ieșit din neutralitate». Rog pe Bussche să repete fraza și îl întreb ce va să zică «dacă această stare de lucruri va mai dăinui». El îmi spune că s-a pierdut orice încredere și că se va atrage serios atenția asupra acestui lucru: «Vă rog stăruitor să o repetați Regelui». El îmi citește telegrama pe care o scriu cum pot dictată de el: «Durch den Verkauf des Getreides an die Entente würde Rumänien die feindliche Haltung unserer Gegner unterstützen. Wir müssen dies als eine Abweichung von der

Neutralität betrachten und entsprechend empfinden». N. B. Cuvântul ruptură a fost pronunțat de Bussche. El adaogă: Nenițescu, care a văzut pe toată lumea, și care era supravegheat de un secretar al lui Constantinescu până și la hotelul unde ședea, este în măsură să vă pue și mai mult în curent. Regina este foarte antigermană; ea a scris-o chiar în Germania. Mamăsa, cu toate că este principesă rusă, este însă foarte cuminte și i-a scris scrisori de muștrări. «Se pare că nu se mai poate avea încredere în Stirbey!».

- Cele 4 milioane de Ruși nu există, este un «bluf». - Bussche nu știe ce s-a hotărât la Salonic; Falkenhayn nu i-a spus nimic; acolo se află Lissingen, care valorează tot atât cât Besseler, specializat în luarea fortărețelor. - Sănătatea Împăratului este excelentă; a prânzit cu el în intimitate; nu e obosit deloc, dar ceva mai albit.

- Mihaly îmi vorbește de discursul lui; Tisza a fost foarte nemulțumit, apoi s-a mai îmblânzit. El a recunoscut că era cuminte de a lăsa să se înțeleagă soldaților români că nu erau părăsiți și să poți avea astfel și ascendent asupra poporului. Mihaly îmi spune: «De când am scăpat de aceștia cari au venit la D-voastră, suntem în pace și merg lucrurile în regulă». - Tisza a confirmat lui Mihaly că niciodată guvernul nostru n-a consimțit să stea de vorbă cu Ungaria asupra afacerilor românești. (A se reaminti că Czernin, făcând vara trecută avansuri lui Brătianu, acesta a refuzat orice contact). - În cursul convorbirei, Mihaly recunoaște că Ardelenii nu au nimic de câștigat avându-ne pe noi de stăpâni și niciodată un ministru ungar nu și-ar călca cuvântul cum fac unii miniștri de la noi!

Trebue să reamintesc că ieri, Seceleanu, căruia îi povesteam cum Constantinescu mințise lui Waldburg, spunându-i că trata cu Anglia, atunci când el și iscălise protocolul, mi-a spus că chiar lui îi repetase aceiași minciună. Că de altfel cum se trata în secret afacerea, chiar la aceiaș epocă cu contractul austro-german Constantinescu propusese să se reducă prețul grâului la 2500 lei apoi consimțise la 2800, sfortându-se să trateze pentru cât mai puțin posibil probabil pentru a avea mai mult disponibil pentru contractul englezesc.

Mihaly mi-a vorbit de punerea sub supraveghere a «Albinci»

din Sibiu, pentru motivul că bătrânul Cosma împreună cu familia sa a făcut împrumuturi mari dând ca gaj acțiunile care le avea în societate, ceea ce este oprit la ei ca și la noi. Cercetările au pornit din faptul că un impiegat, Popescu, a fost arestat pe când fotografia tranșeele, iar perchezitia a descoperit scrisori de la Tăzlăoanu și de la Goga prin care erau cerute aceste fotografii. Aceasta este faimoasa afacere adusă la tribună acum o lună, care vorbea de preoți arestați și spânzurați etc. O singură domnișoară care colportă publicațiunea «Vrem Ardealul», fiind arestată, s-a sinucis. Acesta este singurul caz tragic.

12 Ianuarie. - Waldburg intră la mine numai ca să-mi spună că după toate veștile, cele 4 milioane de Ruși nu există decât pe hârtie.

Grigore Cantacuzino, întors de la Berlin, a fost mirat de organizația germană pentru a-și procura toate prin industria lor. În toate cercurile, mari nemulțumiri în privința noastră. Zimmermann i-a declarat formal că nu se mai putea avea nici un fel de încredere în Brătianu: acesta este un lucru exclus pentru oricine în Germania. Cercurile militare sunt foarte liniștite nu se tem de nimic nici pe frontul de apus, nici pe frontul de răsărit.

- Bussche a avut o audiență, după amiază, la Rege, audiență aranjată de Beldiman și de Stirbey, încă din timpul când Bussche era în călătorie.

13 Ianuarie. - Nenițescu a fost primit la Berlin de Jagow, de Zimmerman etc. - Nimeni nu vrea să mai aibă a face cu Brătianu. Contractul englezesc a iritat mult pe împărat: de acum neîncredere ireductibilă. Numai o schimbare de guvern ar putea să ne împăce cu Germania. Dacă trebuie ca acest eveniment să se producă Regele să-l facă cunoscut la timp, și Germania va lua măsuri pentru a face imposibilă o incursiune sau o presiune rusească în momentul acestei schimbări. La Berlin Ungurii nu sunt iubiți și la un prânz oficial s-a spus că chestiunea Transilvaniei nu putea fi eternă. S-a reamintit lui Nenițescu că noi suntem cauza pierderii Serbiei: s-au făcut lui Brătianu propuneri formale, iar el nici nu a răspuns. El știe că nu se dorea să se schimbe echilibrul în Balcani. Săptămâni întregi

s-a conferit cu Aurel Popovici și Vaida; Brătianu a răspuns că aceasta nu-l interesa etc. Atunci, ce se poate conchide?

- Și Maiorescu, pe care Bussche l-a văzut azi de dimineață, și Bussche. pe care îl gădesc la mine la ora 5, îmi povestesc audiența gravă pe care Bussche a avut-o la Rege. - Bussche a spus verde Regelui că Germania nu se mai poate încrede în Brătianu și că nu îi se va mai face nici o comunicare. O picătură mai mult ar face vasul să debordeze. A adăugat că statul-major german era de părere că trebuia să se adreseze un ultimatum României, Germania neputând avea în flancul ei, pentru operațiile ulterioare, o armată poate vrăjmașe, dar că bineînțeles nu statul-major este acel care va hotărî aceasta. (Pentru Rege, care cunoaște creditul de care se bucură Falkenhayn....!). - Regele a dat impresia clară că nu mai avea nici el încredere în Brătianu, dar a spus că în momentul de față a merge alături de Germania era o imposibilitate. - Bussche: «Aceasta nu o cere nimeni, și neutralitatea României, asigurată, ajunge». - Apoi s-a vorbit de schimbare de guvern și Bussche a înțeles că Brătianu căuta să convingă pe Rege că, în cazul acesta, El n-ar mai putea să conteze pe armată; Bussche a căutat să liniștească pe Rege în această privință; o anchetă făcută cu Alexandru Seulescu, ar fi indicat o mare majoritate de coloneii filogermani. - Bussche a repetat Regelui că dacă ei vor fi avizați, cu două sau trei săptămâni înainte, vor lua măsuri pentru ca Rușii să nu poate face nimic în acel moment în contra noastră. Regele a răspuns că era sigur că Rușii nu ar încerca nimic, dar că, în caz contrariu, s-ar trage asupra lor. La aceasta Bussche a răspuns că pe Prut nu e nimic pregătit.

Notă: Pentru Maiorescu, comunicația ar fi făcut să se întrevadă că peste trei sau patru săptămâni trebuie să ne hotărâm: - Bussche mă asigură că nu.

14 Ianuarie. - Am avut o conferință, la Maiorescu, cu Arion, Rosetti, Nenițescu, G. Stirbey, B. Catargi și G. Cantacuzino. Insistență amabilă din partea lui Maiorescu, să mă trateze ca șef. De altminterea el mi-a spus ieri că ar primi ministerul afacerilor străine într-un cabinet Marghiloman. - Maiorescu crede că o schimbare de guvern este absolut necesară. Brătianu nu mai poate forma un cabinet, nici măcar mixt. Ar trebui un

guvern care, în forma de tranziție, să aibă liberali desemnați de Brătianu, dar să fie prezidat de mine. Dar în orice caz Regele ar trebui să-mi dea încredințarea că va disolva Camera. - Dacă nu un cabinet mixt, imediat un guvern în formă definitivă. Trebuie lucrat Regele pentru a-i da curaj. Toți cei prezenți vor cere audiență.

S-a hotărât că, cu ocazia audienței mele, voi cere Regelui să ia pe Prut aceleași măsuri ce s-a luat pe Carpați. Ar trebui să fim la adăpostul unei lovituri rusești «à la Venizelos» și ar fi un pretext natural de a rupe cu Brătianu, dacă el ar refuza în contra oricărei rațiuni.

16 Ianuarie. - Gazetele federiste, așa de violente după audiența lui Bussche - «România sub călcăiul german» - s-au calmat subit, desigur după ce au primit un cuvânt de ordine. «Epoca», ca și când nu ar fi spus nimic, povestește că audiența s-a petrecut foarte natural.

17 Ianuarie. - Primesc o scrisoare de la Bussche: i se raportează că Anglia și Rusia au mijlocit împăcarea între Brătianu și Take Ionescu, cu singurul scop ca, în momentul de față, Brătianu să rămână la putere până în ceasul când aliații vor putea face ceva pentru a atrage cu ei România. - D-rul Blumenfeld, autorul comunicării, mi-o repetă. Între alte detalii culese la «Adevărul», Blumenfeld a știut că, în ziua discursului lui Stere, Take Ionescu a fost imediat informat că D-na Sabina Cantacuzino telefonase lui Bussche, care se arătase foarte îngrijat! (Faptul telefonului este adevărat, ca și scrisoarea pe care d-na Cantacuzino a scris-o lui Stere și pe care Blumenfeld mi-a recitat-o pe dinafară).

18 Ianuarie. - Bussche a văzut pe Regina: conversație politică. Era de datoria lui să arate Reginei pericolul situațiunii, mai ales cu Bulgaria mărită și totdeauna răuvoitoare față de noi: «Înțelegerea v-a cerut să intrați în război în contra noastră; niciodată noi nu v-am cerut același lucru în contra ei». Regina a răspuns că nu vorbește mai niciodată politică cu Regele, că a încercat de câteva ori, dar că nu a reușit.

Bussche plecând, Regina i-a spus: «Sper că aici vor fi cumiști...».

- O escadrilă de avioane românești a zburat peste granița

bulgară și a explorat până la Șumla pentru a recunoaște poziția trupelor bulgare. Bulgarii n-au tras asupra lor, dar au făcut vii protestări. - Bussche va vorbi cu Brătianu în această privință; este o provocare cu totul inutilă. - Bulgaria propunând retragerea Consulului de la Monastir, zonă de război «periculoasă», Porumbaru a trimis lui Radeff pe Derussi; privitor la o obiecțiune, Derussi a luat-o de sus și i-a vorbit de «necunoștința lui de dreptul internațional». Radeff i-a răspuns că aceasta este o chestiune pe care o va regula de-a dreptul cu ministrul lui. A doua zi, Radeff a cerut lui Porumbaru, drept răspuns la buna procedare pe care el o avusese totdeauna, buna procedare de a nu-i mai trimite niciodată pe d-nul Derussi!

- Aseară, Mișu Pherekyde a prânzit la soră-mea. În conversație, el a lăsat să se înțeleagă clar că un răgaz s-a stabilit între guvern și Federaliști. Aceasta confirmă știrile ce-mi dăduse Bussche Duminecă. «Naționalul» de Marți anunță chiar că interpelările sunt retrase.

- Mișu Pherekyde nu mai crede decât în două alternative: sau vom merge cu Înțelegerea dacă are succese sdrobitoare, «sau o neutralitate definitivă». D-rul Dinu Brătianu, care asistă la conversație, a zis: «Dar dacă s-ar produce contrariul, ar fi o prostie să nu profităm». - Pherekyde: «Atunci poate că Brătianu se va retrage..., dar sper că-l vom putea opri de la aceasta».

20 Ianuarie. - Se anunță viitoarea călătorie a lui Filipescu în Rusia!

- Bussche îmi comunică marea supărare a Bulgarilor din cauza raidului avioanelor noastre; ei văd în acest fapt o provocare și Bussche le dă dreptate. Îmi reamintesc că el semnalase Reginei ostilitatea Bulgarilor.

- Czernin, care m-a văzut ieri, revine la mine astăzi după-amiază: «Răbdarea are și ea limite și am ajuns la capăt. Deunăzi Porumbaru a spus lui Radeff: Ochiu României întregi sunt îndreptați spre Transilvania și sper că atunci când va veni momentul, Bulgaria va rămâne neutră. Am atras atenția lui Radeff asupra gravității acestor vorbe și el mi-a răspuns că ar primi o confruntare. Eu n-am făcut raport asupra acestui incident; dacă l-aș fi făcut, care ar fi consecințele? Ne-am

hotărât să nu mai cerem cooperarea d-v., dar avem dreptul, căci există o alianță, să cerem neutralitatea d-v. și să fim fixați în ceea ce o privește». Czernin, care a văzut pe Rege alaltăieri, a păstrat impresia că Regele se crede la discreția lui Brătianu, că un alt guvern poate să nu aibă majoritatea și că în acest caz situația ar fi mai rea. El crede că Regele nu va îndrăzni. Și cu toate acestea «situația este gravă», adaugă el. «Picătura de apă care ar face să debordeze vasul poate să cadă!».

- La ora 5 am fost primit de Rege la Cotroceni. Audiența mea se prelungește până la ora 7 seara.

Tema mea: comunicările făcute de către țările centrale creiază României o situație gravă. Numeroasele indicii din timpurile din urmă - mai ales acelea furnizate de conversația lui A.E. Lahovary cu Barbu Catargi - nu-mi mai îngăduesc să cred că d. Brătianu poate să facă o altă politică decât alături de Înțelegere; mă tem de «faptul îndeplinit» care se poate produce, de exemplu în momentul ofensivei rusești, România lăsând să i se violeze teritoriul - cazul Venizelos creiază un precedent; de trei ori am insistat asupra cazului Venizelos. - În numele partidului conservator, cer ca statul-major care construiește fortificații și tranșee pe Dunăre și pe Carpați, să armeze și Prutul. De trei ori am insistat asupra apărării Prutului. - Asupra acestui punct a răspuns de două ori Regele că era logic și legitim, iar a treia oară că va fi greu din punct de vedere politic. - Eu: «De ce? opinia publică? Dar Moldova va răsufla ușurată de un vis urât». Cam aceasta a fost concluzia convorbirii.

Asupra raidului avioanelor, Regele: «Dar aceasta este un răspuns la vizita lor pe Dunăre». - Eu: «N-am văzut nimic în sensul acesta, dar presupui că e adevărat: e acesta un motiv ca să se trimeată o escadrilă întreagă și are ea dreptul să meargă până la Șumla?» - Regele, jumătate râzând, jumătate admirativ: «Este adevărat că au fost până la Șumla?» - (Pentru mine aceasta face parte din glumele Regelui ca aceia făcută la vânătoare când, văzând ciori, Regele a spus: «Fazani bulgărești!»).

Asupra puterilor respective: Regele admite că Germania nu moare de foame, cu toate că fratele său, «care nu-i spune totdeauna tot», i-a scris că în comunele cele mici se simt lipsuri;

El admite că cursul jos al mărcii și al coroanei nu este un semn de epuizare; știrile pe care i le-a adus Grig. Cantacuzino asupra minimelor industriei au făcut impresie: «Nu-mi place Cantacuzino; nu-mi este simpatic, dar recunosc că știe să vadă. El s-a purtat foarte rău când cu vânzarea «Minervei», dar toți Cantacuziniștii sunt așa!».

Idealul național nu este unilateral (sic); este bilateral. «Aș fi cel dintâi să vreau Transilvania dacă s-ar putea, dar ar fi o crimă, dacă nu se poate, să nu te gândești la celelalte». - În privința Transilvaniei: «Austro-Ungurii au făcut foarte rău să nu o ia ei înainte, făcând propuneri». - Eu: «Dar au fost chiar propuneri scrise, căci și eu am o copie și chiar am discutat-o cu Mihaly!». Insist, și Regele devine foarte atent: «D-l Brătianu n-a vrut niciodată măcar să negocieze, ca să nu se găsească moralmente angajat și să nu poată astfel duce la un moment dat o politică ostilă Puterilor Centrale!». Văd că acest argument a impresionat.

Despre contractul englezesc: «Imposibil să-l refuzăm fără ofensă». - Eu: «Dar atunci de ce s-a ascuns? De ce s-a mințit lui Waldburg?» - Regele: «Constantinescu a mințit fiindcă primise ordinul să mintă». (Ordin dat de Brătianu atunci?) Regele crede că contractul nu se va executa, căci, când pleca la Tibănești, Englezii refuzau să trateze prin intermediarul unei comisii (voiau să cumpere direct); dar deodată au cedat pe toate punctele. Regele a spus odată lui Bussche că Englezii voiau să cumpere, și a povățuit comisia să facă un contract mare. Nu putea Regele să spue tot! Nu se mai fac șicane pentru șleपुरi; era o prostie militară; o treime din ele au plecat și mai rămân două treimi.

Regele aprobă fără rezerve interviul lui Carp. - Nu trebuie ca Germanii să lase pe Bulgari să se excite în contra noastră.

Regele a vorbit cel dintâi de ceea ce s-ar fi întâmplat în cazul unei schimbări de guvern; nu ar trebui ca acesta să aibă o opoziție prea mare; căci dacă nu ar putea să meargă, se compromite fără nici un folos. - Spun Regelui: «Orice guvern pe bază nouă, de o neutralitate prietenească Germaniei, este sigur de a avea cu el o mare majoritate; dificultatea va veni când se va voi să se înceapă acțiunea; aceasta va fi opera evenimentelor

și mai ales rezultatul unei alte deliberări. Armata va fi ceea ce va voi ministerul de război, iar opinia publică cum o va face guvernul». (Acest din urmă punct a fost viu aprobat).

Asupra lui Take Ionescu Regele spune: «Poți oare să oprești pe cineva să-și sape singur groapa? - Celalt este mai înțelept în atitudinea lui față de Germania». - Eu: «Se zice că pleacă în Rusia». - Regele: «Ca să întâlnească pe Sturdza?».

21 Ianuarie. - Comitet la Maiorescu. Toată lumea este de acord că Brătianu nu este om să se lase; «patriotismul» lui neadmițând că poate să se înșele. Nu trebuie ca Austria să împingă lucrurile prea departe, căci Brătianu este în stare să provoace pentru a brusca soluția... (Maiorescu) - Dar cum este evident că, câteva zile de-a rândul, guvernul s-a crezut căzut, ar fi interesant să se știe dacă aceasta este în urma comunicărilor germane, sau fiindcă Regele a ridicat glasul, în care caz Regele și-ar mai lua încrederea în sine.

- Bussche și Czernin s-au întâlnit la mine. Bussche îmi spune, în particular, că s-a întâlnit cu Verzea, și cum tot ce i se spune acesta repetă, Bussche i-a spus că «această neutralitate ostilă nu mai suntem dispuși să o răbdăm». - Întreb pe Bussche ce răspuns i-a dat Brătianu când i-a comunicat conținutul instrucțiilor sale; Brătianu, foarte pacinic, i-a răspuns doar că: «această ultimă frază ar fi putut să-mi fie cruțată». - (Fraza în chestie: Germania va considera orice nouă dificultate ca o ruptură a neutralității).

În cursul conversației, aflu că Bussche ar fi sugerat Regelui că o combinație Brătianu-Marghiloman ar fi admisibilă, pentru a le da liniștea căutată de ei. Țiu să mai raportez, din conversația mea cu Regele, că M.S. speră că Germanii vor ști să potolească țăfneala Bulgarilor; că situația lui ar fi gravă dacă ar avea aerul că schimbă guvernul prin presiunea străinătății.

Czernin, nervos, îmi povestește că în ultimul moment s-a ivit o dificultate mare pentru contractul suplimentar de 100.000 vagoane, care se tratează. Deodată Brătianu cere ca condiție ca Austria să acorde tranzitul pentru tot ce vine din Elveția, afară de muniții; cu alte cuvinte, ca monarhia să ușureze trecerea comerțului Franței și al Italiei. El îmi destăinuiește aceasta în mare secret. Nu știe ce să răspundă lui Burian; el găsește

condiția inadmisibilă; va trebui să spună delegaților să plece, și va fi grav.

22 Ianuarie. - Federații au declarat că nu-și mențin interpelările; comunicatul lor este caraghios: ei se reculeg pentru o nouă ofensivă. Iar «l'Indépendance Roumaine» îi acoperă cu flori!

- Tânărul Dianu sosește din Atena, șaisprezece zile de călătorie. În Bulgaria, Germania e atotputernică; la Sofia toate hotelurile sunt pline de ofițeri germani. În Grecia, poporul nu vrea războiul. Toată clasa diriguitoare este în contra Înțelegerii, dar Grecia este țara tuturor surprizelor. Două corpuri de armată se găsesc în zona așa-zisă neutră spre Serres și răsărit, dar nu comunică cu Grecia decât pe mare. La rândul lor se ravitalează tot prin Bulgaria, pe acoperișul vagoanelor. Venizelos stă liniștit la Atena; el nu vorbește, numai câțiva partizani se agită. Este sigur că Venizelos a încurajat sosirea aliaților la Salonic; și a dat ca explicație că aliații trebuiau să dea Sârbilor contingentele pe care Grecii nu le puteau da, 150.000 de oameni. La Salonic înarmarea se face pe o scară întinsă și se debarcă mari cantități de muniții.

- Primesc un bilet de la Bussche, care crede a ști că Take Ionescu afirmă că Brătianu tratează cu Rusia o convenție militară.

26 Ianuarie. - Îl întreb pe d. de Bussche dacă este adevărat că el ar fi avut de curând o explicație furtunoasă cu Brătianu, în urma căreia acesta s-ar fi arătat de o mare condescendență, după svonorile care circulă, și pe care Stirbey mi le-a repetat ieri. El îmi spune că Sâmbătă a vorbit foarte liniștit cu Brătianu care, pe neașteptate, i-a expus vederile sale. Brătianu nu mai crede în înfrângerea definitivă a unuia din beligeranți; afară de Bulgaria, care va câștiga Macedonia, nu va rezulta nici o luare de teritoriu, ci numai rectificări de graniță. România, Stat mic, ar fi o nebulie să se arunce în vâltoare. Pentru ea neutralitatea se impune. La pace, diferendele și asperitățile cu Germania se vor aplana și el speră că legăturile economice, de care România are nevoie, se vor relua. Iar acum, el face toate ușurințele pentru vânzarea și exportarea cerealelor!

Ca ecou la aceasta, găsesc în «Universul» că Dinu Brătianu a